

NƯỚC NGA CẢI CÁCH?

TS. THÁI NGUYỄN BẠCH LIÊN

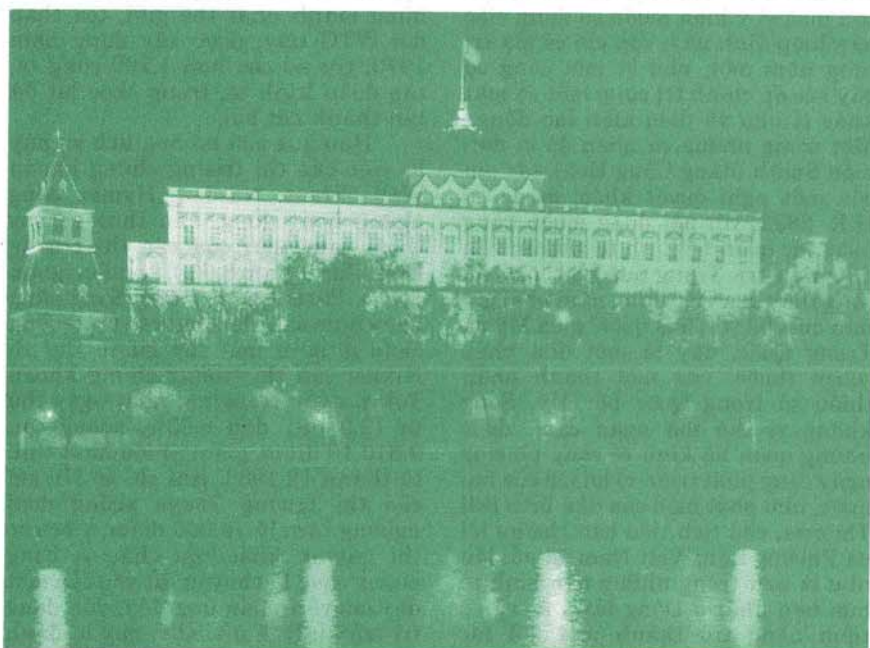
Nước Nga hiện có 146,5 triệu dân, tỷ lệ người biết chữ 99,8%, số hộ dùng điện thoại di động 2,9 triệu, số người "xài mạng" 3,5 triệu, tỷ lệ lạm phát 63,4%, GDP bình quân đầu người 2.270 USD, vốn đầu tư nước ngoài 11 tỷ USD, tổng kim ngạch xuất nhập khẩu năm 2000 đạt 149,4 tỷ USD...nhưng đáng chú ý hơn cả là tỷ lệ tăng trưởng kinh tế đã khởi sắc: 8,3%.

- Dân Nga đã có thể nói lời từ biệt với nạn hàng hóa khan hiếm, với nỗi khổ ở mùa xuân thứ nhất cải cách chính trị, với nỗi đau trong cơn liệu pháp khắc phục chấn thương...để nghênh đón mùa xuân thứ hai cải cách kinh tế mà hiệu quả vừa lộ dạng nhìn thấy.

- Quảng trường đỏ lại rực đỏ với sắc màu đồng phục của thanh niên Nga ủng hộ Tổng thống Putin, những cánh tay giơ lên, những đầu tóc cắt ngắn, gọn gàng và hình ảnh thủ lĩnh mang trên ngực họ, khiến thế giới phải gờm trước một nước Nga truyền thống.

Bảy năm trước, các ký giả phương tây đến Moscow, chia ống kính vào những cửa hàng thực phẩm, ghi cho được hình ảnh mọi kệ hàng đều trống trơn, rồi chú thích là "nước Nga?" (như thế này hay sao).

Nhưng giờ đây nước Nga, Moscow đã thay đổi rồi, đã thoát khỏi cơn ác mộng suy thoái gần cả chục năm nay, vượt lên từ đáy vực và đang leo dần trên các nấc thang khôi phục. Vì giá dầu quốc tế vẫn cao không giảm nên nước Nga xuất khẩu khí đốt khá thuận lợi, chỉ mỗi mặt hàng này mà đã chiếm 30% tổng giá trị sản xuất quốc nội. Xuất siêu mậu dịch với kim ngạch lớn đang thúc đẩy nhập khẩu, hàng tiêu dùng sản xuất trong nước cũng như mua từ nước ngoài về đã làm cho thị trường nhộn nhịp phồn vinh, những gì cần đặt trên kệ hàng thì nay đã có, xóa đi cái nạn khan hiếm hàng hóa hồi những năm 90 và cảnh tượng người mua xếp hàng rồng rắn. Hàng thực phẩm đã nhiều mà giá cả hợp lý, nửa kilô bánh mì bán từ 10 đến 15 ruble (khoảng 0,5 USD), một hộp sôcôla 250 gam giá 60 ruble,

một kilô lập xưởng kiểu Nga chỉ 150 ruble. Người có mức lương trung bình mỗi tháng 18.000 ruble (khoảng 600 USD) đã có thể sống thoải mái với tình hình vật giá như hiện nay.

Nhớ lại hồi ấy sau khi từ biệt với CNXH, người Nga hăm hở đi vào công cuộc cải cách, họ những nghĩ “không bao giờ quay đầu trở lại”, nhưng cải cách gặp nhiều trắc trở mà cửa hàng thực phẩm ở Moscow là cái hàn thử biểu cho người ta biết mức độ nóng lạnh của thời cuộc. Hàng hóa hoặc là không có, hoặc là rất đắt và người dân chỉ ngó chừng chứ không mua nổi. Moscow chỗ nào cũng có kẻ ăn xin, thậm chí cả binh sĩ mặc quân phục, đói rét đã đuổi họ ra khỏi doanh trại, phải lang thang ngoài đường để tìm cái gì bỏ vào bao tử, dân Nga vốn có truyền thống thương yêu người lính, tuy không giàu có gì cho cam nhưng vẫn nhường cơm sẻ áo cho họ.

Phải qua một thập niên cải cách gian khổ, vào những ngày tháng giao thừa giữa hai thế kỷ điện Kremlin mới có thể gửi đến công chúng Nga và nhân loại hàng đống theo đất nước này bản thông điệp báo tin vui kinh tế phục hồi. Sáu tháng đầu năm 2001, GDP tăng trưởng 5%, cao hơn so với kế hoạch dự kiến (4%), sản xuất công nghiệp và thu nhập dân chúng cũng đạt được mức gia tăng như thế. Trong khung cảnh kinh tế toàn cầu không khởi sắc, suy thoái, cố gắng nêu trên của Nga quả là đáng quý, dư luận đánh giá, cùng với sự phát triển ở Trung Quốc, Nga đã góp thêm một bông hoa tươi thắm, cả hai đều điểm nét mặt đầm ấm và hiềm có nụ cười, đã lộ rõ vẻ hân hoan rạng rỡ khi biểu dương chính phủ vừa nỗ lực cho công cuộc vực dậy nền kinh tế, nhưng ngay sau đó ông liền nghiêm nghị yêu cầu nội các không được buông lỏng, tiếp tục phấn đấu hơn nữa.

So sánh với cải cách mở cửa ở Trung Quốc, người dân Nga đã cảm thấy tự hào, bởi họ rất thông suốt, thuận lý thuận tình cùng quan hệ mật thiết giữa cải cách chính trị và cải cách kinh tế, không để lại “hậu di chứng nhân quyền”, thực hiện một cuộc sống không còn xuất hiện quyền lực kiểu “nhất nguyên hóa”, nghĩa là nước Nga đang trên con đường xác lập cơ chế phân phối quyền lực hợp lý. Người Nga phát hiện ra rằng, có thể đồng thời thu được thắng lợi cải cách cả kinh tế lẫn chính trị, không nhất thiết phải hy sinh hay trả giá bằng cải cách chính trị cho cải cách kinh tế. Thật vậy, trong khi gạn lọc những gì không hợp thời của hình thái ý thức và quan niệm giá trị cũ trước đây, nền chính trị Nga hướng tới dân chủ hóa để đặt cơ sở và góp phần ngưng tụ động lực cho cải cách, phát

triển kinh tế. Một quốc gia cứng nhắc nhất, cực quyền nhất như Liên Xô cũ ngày xưa nay đang dần dần hoàn thiện hệ thống giá trị hoàn toàn mới, người dân Nga đã có thể trực tiếp tham gia bầu tổng thống, chính đảng cánh tả hay cánh hữu đã có thể công khai trình bày chủ trương trị quốc, những điều ấy khiến thế giới ngạc nhiên, nhưng ngạc nhiên hơn cả là mức độ dân chủ hóa truyền thông đại chúng.

Một người Nga lưu vong nhập quốc tịch Pháp, nhưng không thể nào quên được Moscow hùng tráng và quốc thổ Nga bao la, mỗi năm ông về nước thăm viếng một lần và công việc đầu tiên là dạo chợ, xem phố, ông cho rằng thị trường sẽ bộc lộ tất cả xã hội, ông chứng kiến bộ mặt Nga từ “kệ hàng trống trơn” cho tới lúc “cái gì cần thì đều đã có” và thốt lên bốn chữ “khổ tận cam lai”. Nhớ lại hồi mới cải cách ông đã kịch liệt phê phán chính phủ, vì sao gây nên cảnh phân hóa giàu nghèo, nhưng nay thì ông hiểu ra, đó là một chặng đường tất yếu phải vượt qua, để giờ đây 100 triệu dân còn nghèo, và gần 50 triệu đã có phần nhỉnh hơn, sung túc hơn, ông gạt gù, thế là mừng lắm vì tỷ lệ này sẽ ngày càng được cải thiện lên.

Sau 10 năm lột xác vươn mình, nước Nga dân chủ đã bắt đầu một sức sống mới, nó thể hiện ở năng lực tiêu dùng của dân chúng đang gia tăng, người ta có thể mua sắm những loại hàng cao cấp, mắc tiền. Hãng ô tô lớn nhất của Nga là AUTOVAZ sáu tháng đầu năm 2001 này bán được 375.900 chiếc xe con, tăng 31.400 chiếc so với cùng kỳ năm ngoái, doanh số đạt 49,9 tỷ ruble, tăng 14,3 tỷ, lãi 3,6 tỷ (tương đương 123 triệu USD) bằng ba lần so với cả năm 2000. Lượng ô tô bán ra ngày càng tăng chứng tỏ sức mua của nhân dân đã mạnh mẽ hơn trước, lợi nhuận mà nhà sản xuất thu được nhiều lên bội phần lại khiến người ta yên tâm rằng nền kinh tế thực sự có hiệu quả.

Một ngành kinh tế khác của Nga cũng đang cất cánh, đó là hàng không, lần đầu tiên trong 40 năm qua sân bay Moscow quá tải, 10,8 triệu lượt hành khách, 130.000 lượt chuyển phi cơ lên xuống, doanh thu 96 triệu USD, lãi trước thuế 32 triệu USD. Đó là số liệu năm ngoái (2000), còn năm nay (2001) tuy chưa thống kê chính xác, nhưng khả năng tăng 1 triệu lượt khách là điều chắc chắn. Nếu đi xa hơn một chút, bản tới ngành không gian vũ trụ thì nước Nga vẫn mãi mãi là niềm tự hào của nhân loại, người viết sẽ quay lại chuyên đề này trong một dịp khác và bây giờ xin tiếp tục câu chuyện đời thường “uống cà phê”. Theo số liệu của Diễn đàn thế giới về trà và cà phê tổ chức năm ngoái ở Hà

Lan, nhập khẩu cà phê của Nga đã tăng 16% đạt 100.000 tấn, con số này nói lên một điều hết sức lý thú, hệ thống quan điểm giá trị thay đổi đã khiến lối sống cũng biến cải theo, hiện nay lượng tiêu thụ cà phê bình quân của dân Nga tuy chỉ có 650 gam, thua xa Bắc Âu (16 kilô), nhưng với một đất nước 50% thức uống là trà thì “cà phê hóa” đã chứng tỏ nước Nga đang “sung túc, dư dật hóa”.

Cũng như Trung Quốc, Nga đã “đề” cho một bộ phận nhân dân giàu lên trước, đầu xuất hiện hiện tượng phân hóa hai cực, nhưng nhìn chung là bình thường, hợp với cơ chế thị trường và có tác dụng nhất định trong việc thúc đẩy mọi người tự vươn lên làm ăn. Nước Nga hiện có tám tỷ phú nằm trong bảng xếp hạng của Tạp chí *Forbes*, 35.000 người thu nhập từ một đến mười triệu ruble mỗi năm, 267 người trên mười triệu, họ thuộc loại “người Nga mới” (New Russians). Thế thì “người Nga cũ” đang sống ra sao, một quả phụ đã bóc bạch với ký giả *Asiaweek* rằng, bà từng sống nhiều năm dưới thời kỳ huy hoàng của Liên Xô cũ, từng chứng kiến nhà nước XHCN sụp đổ, quốc lực suy giảm, kinh tế tiêu điều, đồng ruble sụt giá, rồi đi qua mùa xuân thứ nhất khổ đau, nay mẹ con, bà cháu đã có cuộc sống đỡ hơn, “chúng tôi đã có thể thỉnh thoảng ra nhà hàng kéo ghế”. Bà quả phụ vốn là đảng viên Cộng sản, đến năm 1991 thì xin “về hưu” Đảng, nhưng mười năm nay chưa bao giờ vắng mặt trên Quảng trường đỏ vào dịp kỷ niệm Cách mạng tháng 10 Nga, bà hoài niệm những ngày xưa đẹp đẽ ấy và kỳ vọng tương lai cho con cháu.

“Mạc Tư Khoa không tin vào những giọt nước mắt”, nhưng tin ở phép tắc thị trường, rất lạnh lẽo và tàn khốc, đã theo nó thì phải chịu đựng mà tìm cách vươn lên. Trong khi tại Moscow không thiếu gì những cửa hàng, bàn tiệc sang trọng, bốn suất ăn xài tới 380 USD, “chỉ số sinh hoạt” chẳng thua London, Paris, Tokyo, Bắc Kinh... thì ngoài đường phố vẫn thấy nhiều lão nông vai mang bao khoai tây, chào mời đổi lấy dăm ba côpêch (xu của đồng ruble). Phó thị trưởng Moscow, đảng viên cộng sản, cho biết năm nay (2001) thành phố đã bốn lần cứu tế người già, nhưng ông không lẫn tránh một sự thực, lượng thịt tiêu thụ bây giờ của dân thủ đô là 41 kilô, giảm 50% so với năm 1989 (84 kilô). Ông nói: hình thái ý thức cũ đã đi vào lịch sử, dân Nga bây giờ không phân biệt phái hệ tả hay hữu, không xét nét xuất thân bối cảnh ra sao, đều có thể nhân nhượng lẫn nhau, chung lưng đấu cật tính chuyện dài lâu cho đất nước ■